

Títol de la intervenció: *El present en clau històrica*.

La intervenció es centrarà en una reflexió sobre la línia de recerca que fa temps¹ que estic desenvolupant sobre l'anàlisi històrica del present. Aquesta recerca s'inicià quan esclataren els conflictes que portaren a la desintegració de l'antiga Iugoslàvia. Llavors em vaig interessar per entendre i per explicar als meus alumnes uns fets tan traumàtics.

Tres són els objectius de la xerrada: Primer, comentaré l'interès de l'estudi històric del present; segon, exposaré què significa "pensar" i "explicar" el present en clau històrica, i, tercer, em referiré al pes real que té el passat en el present.

Ir. **Primer**. Un indicador de l'interès del passat en l'estudi del present el trobem en la quantitat d'obres aparegudes en els dos últims anys que, sense ser majoritàriament d'historiadors, emfatitzen la perspectiva històrica com a eina essencial de la seva metodologia de treball.² La idea compartida és que el coneixement de les arrels dels fets investigats és important per entendre'ls i explicar-los.

IIn. **Segon**. Nivell metodològic. Les bases de l'anàlisi del present en clau històrica són diverses i gairebé les mateixes que s'haurien de fer servir per a la recerca del passat:

- Partir d'una visió global i totalitzadora. És imprescindible conèixer com funciona –en la seva globalitat i complexitat– la unitat d'anàlisi escollida [Estat, col·lectivitat ...] dins de l'escenari del món actual³. Dins d'aquests marcs, esbrinarem com es relacionen els fets, els processos i les problemàtiques per les quals ens interessem. Per entendre el món posterior a la fi de la Guerra Freda ens haurem d'inspirar no tan sols en les obres dels historiadors, sinó que també caldrà conèixer les aportacions provinents d'altres camps disciplinaris.
- Contextualitzar els fets en el temps (quan s'esdevé i evoluciona el cas investigat) i en l'espai (àrea geopolítica dins la qual es situa).
- Pensar en termes de llarga durada. Cal buscar la lògica històrica subjacent als fets estudiats. En la seva evolució, haurem d'establir els elements de continuïtat i els de canvi.

¹ **1993 – 1994**: Elaboració d'hipertextos / experiències d'innovació docent sobre la desintegració de l'**antiga Iugoslàvia**; J.Suau, (coordinador), *El present en clau històrica*, Text Guia, Barcelona, Edicions Universitat de Barcelona, 2000; Assignatura *El present en clau històrica*, des del curs 2001-2002; J.Suau; J.Tugores; P.Vilanova, *¿Hacia dónde va el mundo? Reflexiones sobre la gobernabilidad mundial*, Barcelona, Edicions Universitat de Barcelona/UBVirtual, CD-rom, 2004; J.Suau, *Rwanda, guerra i pau. Les claus per entendre un conflicte*, Barcelona, Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2009; 18 de juny del 2012, *Por un manifiesto para la historia del presente*, signat per diversos professors especialistes en història immediata; Llibre no publicat sobre els conflictes colombians, escrit conjuntament amb Enric Gonyalons: *L'estudi històric dels conflictes armats actuals. L'exemple de Colòmbia*; Debat sobre la història immediata entre Jaume Suau i Francesc Veiga, moderat per Andreu Mayayo i que properament es publicarà a la revista *Segle XX*; Llibre de propera aparició a l'editorial Lleonard Muntaner: Jaume Suau, *Claus per entendre el món actual*.

² En la línia de l'apuntat, per exemple, per J.Guldi; D.Armitage, *The History Manifesto*, Cambridge, Cambridge University Press, 2014. Vegeu l'apèndix.

³ Elements fonamentals serien, per exemple, la inestabilitat internacional, fruit dels canvis que s'estan esdevenint en la correlació de forces a nivell mundial; l'avenç de la mundialització, fruit de l'evolució recent del capitalisme; el fort agreujament de les desigualtats (dins de les societats i a nivell mundial); la crisi de la democràcia representativa; la crisi de l'Estat del benestar; la crisi de l'Estat-nació imposat per les potències colonials ...

- Establir relacions de causa-efecte, però procurant no caure ni en el reduccionisme ni en el determinisme, ni en plantejaments teleològics.
- Cercar la singularitat, el que caracteritza el cas estudiat, sense menysprear trobar la relació entre allò que és singular i allò que és general. Destacar la importància, la transcendència real del que s'investiga.
- Fer una anàlisi històrica comparada, per buscar les semblances i les diferències entre els fets actuals i els del passat i entre experiències històriques d'unitats d'anàlisi diferents.
- Identificar els actors, els protagonistes principals, tant els interns com els externs (quan l'estudi es centra en un país, Estat o societat concrets).
- Contrastar una diversitat de fonts. No excloure la possibilitat de crear fonts (enquestes orals, reculls de testimoniatges ...).
- No perdre de vista que la funció de l'historiador que s'ocupa del present no és preveure el futur, sinó entendre el present, el que està passant, el que viu directament l'analista històric, a la llum del passat.

IIIr. **Tercer**, respecte del pes real del passat, els interrogants més interessants són: El passat condiciona el present? Quin pes té en el present? És determinant? És possible contrarestar el llast del passat?

Davant aquestes preguntes, trobem dues posicions:

- a) Els qui consideren que el present està fortament determinat pel passat;
- b) Els qui veuen que existeix la possibilitat de lluitar contra l'empremta del passat.

Dos exemples ens ajudaran a entendre la complexitat del tema. El primer, l'explicació de les desigualtats mundials i el segon, la desigualtat de gènere a la Xina.

Si analitzem la situació actual de molts països que pateixen un baix nivell de desenvolupament, pobresa i desigualtats extremes, podem assenyalar elements que actuen des de fa molt temps i considerar que és conseqüència de la cultura de les poblacions –que seria incapaç de superar els reptes de la modernització–, de l'herència colonial, de la naturalesa dels règims que s'imposaren amb les descolonitzacions (mala governança interna, sovint amb suport extern), o, per contra, també podem atribuir un paper molt més rellevant als condicionants del món actual: els qui manen al món no tindrien cap interès en el desenvolupament adient d'aquests estats, perquè la seva dependència juga al seu favor. No seria, doncs, més raonable considerar que tots els factors adduïts són importants per explicar les desigualtats mundials?

Quan a les fortes desigualtats de gènere que es constaten avui a la Xina [cap dona al Comitè permanent del Buró polític, del PCX; tan sols un 4,9% de dones a l'Assemblea Nacional Popular avui, quan al 1973 el percentatge era molt superior, d'un 10,3%; l'existència de fortes pressions perquè les noies es casin joves; l'elevat nombre de dones amb estudis superiors que abandonen el mercat de treball i exerceixen de mestresses de casa, la qual cosa ha fet caure, en part, la taxa d'activitat femenina entre 1991 i 2013⁴].

⁴ Jean-Louis Rocca, *Une sociologie de la Chine*, París, La Découverte, 2010; Leta Hong Fincher, *Leftover Women. The Resurgences of Gender Inequality in China*, Londres i Nova York, 2014. Dades del Banc Mundial http://datos.bancomundial.org/indicador/SL.TLF.CACT.FE.ZS_AI_1991-1995, era del 72%; als 1996-2000, del 71%; als 2001-2005, del 67%; des del 2006, del 64%.

L'explicació rau en la persistència d'una pressuposada “cultura tradicional xinesa”⁵, que hauria persistit malgrat els canvis associats amb la revolució xinesa i el règim comunista, o, més aviat, en les necessitats que imposa la forta competència laboral dins dels canvis recents que acompanyen la modernització del gegant asiàtic i que, en aquest cas, portaria moltes dones a “sacrificar-se” en benefici del marit per afavorir que aquest lluiti amb millors condicions en el mercat de treball?

Apèndix.

Dimensions històriques del terrorisme:

- LAW, Randall D., *The Routledge History of Terrorism*, Nova York, Routledge, 2015.
- HOFFMAN, Bruce; REINARES, Fernando, *The Evolution of the Global Terrorist Threat*, Nova York, Columbia University Press, 2014.
- KHOSROKHAVAR, Farhad, *Radicalisation*, París, Maison des Sciences de l'Homme, 2014.

El “declivi” dels Estats Units:

- SARGENT, Daniel, *A Superpower Transformed. The Remaking of American Foreign Relations in the 1970's*, Nova York, Oxford University Press, 2015.
- DUECK, Colin, *The Obama Doctrine. American Grand Strategy Today*, Nova York, Oxford University Press, 2015.
- HOPKINS, Daniel; SIDES, John (dirs.), *Political Polarization in American Politics*, Nova York, Oxford University Press, 2015.
- DAVID, Charles-Philippe (dir.), *La politique étrangère des États-Unis. Fondements, acteurs, formulation*, París, Presses de Sciences Po, 2015.

Orient Mitjà:

- ROGAN, Eugene, *The Fall of the Ottomans. The Great War in the Middle East, 1914-1920*, Londres, Allen Lane, 2015.
- MOTADEL, David, *Islam and the European Empires*, Oxford, Oxford University Press, 2014.
- CESARI, Jocelyne, *The Oxford Handbook of European Islam*, Oxford, Oxford University Press, 2014.
- ROY, Olivier, *En quête de l'Orient perdu*, París, Seuil, 2014.
- DORRONSORO, Gilles; GROJEAN, Olivier (eds.), *Identités et politique. De la différenciation, culturelle au conflit*, París, Presses de Sciences Po, 2014.
- HAYKEL, Bernard et al, *Saudi Arabia in Transition. Insights on Social, Political, Economic and Religious Change*, Cambridge, Cambridge University Press, 2015.

Daech [Estat islàmic]:

- BENRAAD, Myriam, *Irak, la revanche de l'Histoire. De l'occupation étrangère à l'État islamique*, París, Vendémiaire, 2015.
- LUIZARD, Pierre-Jean, *Le Piège Daech. L'État islamique ou le retour de l'Histoire*, París, La Découverte, 2015.

Sobre els problemes actuals de **Grècia**, en perspectiva històrica:

- KALYVAS, Stathis, *Modern Greece. What Everyone Needs to Know*, Nova York, Oxford University Press, 2015.

Processos globalitzadors; mundialització:

⁵ Un autor que qüestiona el pes de les “cultures tradicionals”, en el cas d'Orient és Olivier Roy, *En quête de l'Orient perdu*, París, Seuil, 2014.

- GRATALOUP, Christian, *Introduction à la géohistoire*, París, Armand Colin, 2015.
- GULDI, Jo; ARMITAGE, David, *The History Manifesto*, Cambridge, Cambridge University Press, 2014.
- RITZER, George; DEAN, Paul, *Globalization. A Basic Text*, Londres, Willey, 2014 (2a. edició).

Lluites polítiques; contestació popular:

- TARROW, Sidney, *War, States and Contention. A Comparative Historical Study*, Ithaca, Cornell University Press, 2015.
- DELLA PORTA, Donatella, *Social Movements in Time of Austerity*, Londres, Polity Press, 2015.

El futur del capitalisme:

- STEECK, Wolfgang, *Du temps acheté. La crise sans cesse ajournée du capitalisme démocratique*, París, Gallimard, 2014.
- WALLERSTEIN, Immanuel; COLLINS, Randall; MANN, Michael; DERLUGUIAN, Georgi; CALHOUN, Craig, *Does Capitalism Have a Future?*, Nova York, Oxford University Press, 2013 [*Le capitalisme a-t-il un avenir?*, París, la Découverte, 2014].